

DOI 10.31909/26168812.2022-(60)-4
УДК 373.091.33:62:004.9

PROBLEMS OF APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS IN DOMESTIC DISSERTATION RESEARCH

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ВІТЧИЗНЯНИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Олексій Гончаренко

доктор історичних наук, професор
E-mail: oleksijghoncharenko@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8882-6397
Університет Григорія Сковороди в
Переяславі, Україна

Oleksii Honcharenko

Doctor of History, Professor
E-mail: oleksijghoncharenko@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8882-6397
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Ukraine

ABSTRACT

The emergence and active development of computer technology and the information *revolution* have led to an objective need to use a whole arsenal of powerful technical means in the labour training of students. Modern computer technology has become an effective tool for distributing payments between the public demand for teaching labour training and the actual state of its material and technical support. The problem of practical application of ICTs in labour training has not escaped the attention of authors who have carried out dissertation projects at both PhD and doctoral levels. However, the specifics of these qualification works often resulted in limiting the specific subject of research, which did not always allow for their implementation and experimental testing at a systemic level. The same is true of the definition of the age limits of schoolchildren to whom certain methodological recommendations of the authors of theses and dissertations were directed. Also, research into only certain aspects of this problem has not facilitated their real practical application in the educational process. Therefore, the results of these specific scientific studies are not always adequate to the challenges in which the system of labour training of schoolchildren finds itself. The special subject of known dissertation works is defined as students' independent work, carrying out diagnostics of learning and cognitive work results, and individualisation of learning. It must be to admit that the narrowness of the special subject of this PhD-level research, the focus of its authors only on certain aspects of ICT implementation in the learning process, has not allowed the creation of a coherent pedagogical product, undoubtedly so necessary for schools. In fact, these products themselves were assigned only to individual classes and fragments of labour training of schoolchildren, which does not allow their practical use to be approached on the basis of the didactic principle of continuity. At the same time, there is still a lack of comprehensive scientific research into the use of ICTs in labour studies – as a coherent and logically complete didactic system conditioned by the goals and objectives of the modern educational process.

Key words: *information and communication technologies, dissertation research, labor training, independent work, demonstration, simulation, information databases.*

Постановка проблеми. Сьогодні вже неможливо уявити багатогранний процес трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл України поза широким використанням різноманітних як традиційних дидактичних форм, методик та педагогічних технологій навчання, так і інноваційних, визначальними із яких є інформаційно-комунікаційні технології. Об'єктивно, але ці технології навчання пов'язані як із кризовими явищами у сучасній педагогіці, так із тим

інформаційним бумом, який виразно проявляється сьогодні. Якісне вирішення проблем неминучої оптимізації навчального процесу, яка широко застосовується в освіті може бути цілком можливе на базі доцільного й адекватного використання відповідних можливостей ІКТ, у тому числі і в системі трудової підготовки школярів. Тим більше, що чекати збільшення погодинного навантаження на вивчення трудового навчання є марною справою. А застосування саме ІКТ дозволяє створити умови для інтенсифікації навчального процесу, у тому числі і в трудовій підготовці учнів. Водночас застосування ІКТ у трудовій підготовці школярів потребує відповідних педагогічних вимірювань, проведення експериментальної роботи та відповідних узагальнень. Принаймні на формальному рівні ці завдання реалізуються у дисертаційних роботах вітчизняних науковців, адже їх наукова новизна є однією з базових вимог до успішного захисту цих кваліфікаційних праць. Тому аналіз напрацьованих вітчизняних науковців у цих роботах і є метою даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти доцільного використання ІКТ у трудовій підготовці учнів розглядаються у публікаціях Р. Гуревича, В. Бербеца, О. Ващук, Н. Морзе, В. Кондратюка, С. Почтовюк, І. Петрицина, С. Ткачука, О. Торубари, О. Цись, Л. Шевчук, М. Жалдака.

Мета статті: проаналізувати реалізацію проблеми застосування ІКТ у трудовій підготовці учнів основної та старшої школи України у вітчизняних дисертаційних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільні запити до викладання курсу трудового навчання не відповідають тому реальному матеріально-технічному забезпеченню цього процесу, який є на сьогоднішній день. Теж саме стосується і так званої оптимізації кількості погодинного навантаження, що виділяється для його вивчення. Водночас, застосування ІКТ у трудовій підготовці школярів необхідно пов'язувати з об'єктивними процесами бурхливого розвитку інформатизації шкільної освіти. Цей процес пройшов декілька етапів, але остаточно утвердився у період 1995–2005 р. і пов'язується з глобальними процесами інформатизації освіти та запровадженням шкільного курсу інформатики. Цей етап інформатизації освіти пов'язаний з перебудовою навчального процесу, трансформаціями методичних систем викладання усіх шкільних предметів (Жалдак, Морзе, Науменко, Рамський, 2009: 3-7). Зрозуміло, що на той час ІКТ проникали у традиційні методики навчання, доповнювали їх, хоч і зустрічали певний опір з боку педагогів, адже немало з них були як суто професійно, так і психологічно не готовими до активного їх запровадження у навчальний процес. Проте, на сьогодні ІКТ зайняли гідне місце у викладанні усіх без винятку навчальних шкільних предметів, у тому числі і трудового навчання.

Упродовж 1985–2000 рр. у науково-педагогічну літературу все більше проникали означення ідеї комп'ютеризації навчання, хоча сама комп'ютерна техніка спочатку розглядалась як осучаснений технічний засіб навчання. Так, вивчаючи цю проблему, О.Крутько зазначала, що сучасна фахова педагогічна періодика - як потужний засіб науково-педагогічної комунікації може й повинна відіграти значну роль у подоланні некерованості й спонтанності впровадження ІКТ в освітній процес, сприяти подоланню наслідків цієї спонтанності, головними серед яких є: недостатня реалізація потенційних можливостей комп'ютерних засобів навчання; зниження ефективності занять від надмірного використання комп'ютерів; негативний вплив комп'ютерів на здоров'я дітей (Крутько, 2012: 132).

Звісно, що проблема практичного застосування ІКТ у трудовій підготовці не обійшла своєю увагою авторів, які здійснювали підготовку дисертаційних проектів як кандидатського, так і докторського рівнів. Проте специфіка цих кваліфікаційних праць доволі часто призводила до обмеження спеціального предмета досліджень, що не завжди дозволяло здійснення їх проведення та експериментальну перевірку на системному рівні. Те ж саме стосується і визначення вікових меж школярів, на яких і спрямовувались певні методичні рекомендації авторів дисертаційних робіт. А дослідження лише окремих аспектів цієї

проблеми не сприяло їх застосуванню у навчальному процесі. Тому, результати цих специфічних наукових досліджень не завжди адекватні тим викликам, у яких перебуває система трудової підготовки школярів. Але варто усе ж проаналізувати напрацювання сучасних дослідників у цій царині науково-педагогічного та методичного знання.

Питання практичного застосування ІКТ у трудовій підготовці школярів досліджувала О. Ващук. У своїй дисертаційній праці дослідниця вивчала проблему активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів 5–7 класів засобами ІКТ і доводила необхідність введення у початковий процес комп'ютерної навчальної програми. На її погляд ці програми дозволяють організувати навчально-пізнавальну діяльність школярів через самостійне отримання та закріплення суто теоретичних знань. У свою чергу, на основі цього вчитель трудового навчання зможе організувати практичні роботи у шкільній майстерні. При цьому, О.Ващук виходила із того, що при проведенні цих робіт у шкільній майстерні учні будуть усвідомлено розуміти суто наукові засади виконуваних трудових процесів.

Процес організації такої технології навчання учнів О.Ващук конкретизувала на прикладі застосування спеціально створеної авторської комп'ютерної програми «Майстер». При цьому було продемонстровано сама організаційна структура подібних уроків трудового навчання, питання комунікаційної взаємодії вчителя трудового навчання та учнів. Важливо, що дослідниця встановила об'єктивні труднощі такого підходу до трудового навчання, а також адекватні засоби їх усунення.

Дослідниця наголошувала на дотриманні вчителями трудового навчання педагогічних умов розробленої комп'ютерної навчальної програми, встановила етапи її практичної апробації, визначила організацію особливостей навчальної роботи учнів при проведенні ними самостійної роботи на уроках трудового навчання засобами застосування інформаційних технологій (Ващук, 2002).

Застосування сучасних інформаційних технологій у процесі формування техніко-конструкторських умінь учнів старших старшокласників вивчав І.Петрицин. Автор дисертаційного дослідження констатує факт незадовільного стану застосування нових інформаційних технологій при навчанні учнів старшої школи та пропонує саме на цій базі покращити загальний рівень техніко-конструкторського сегмента трудової підготовки.

На думку цього дослідника застосування інформаційних технологій, до яких як вчителі, так і учні проявляють значний інтерес, дозволяє проводити активний пошук нової навчальної інформації, проводити складні розрахунки визначених об'єктів конструювання, контролювати готовність учнів до виконань практичних робіт, навчати учнів працювати із різноманітними вимірювальними пристроями та відповідним навченим обладнанням, розширювати графічну грамотність учнів. При цьому, І.Петрицин вважає, що нові інформаційні технології необхідно поєднувати із традиційною системою навчання та на цій основі створювати комп'ютерно-орієнтовану дидактичну систему (Петрицин, 2002: 20).

У центрі уваги І. Цідило перебувала проблема організації індивідуалізації трудового навчання учнів 8–9 класів саме засобами інформаційних технологій. Тема дисертаційного дослідження, як доводив його автор, на той час (середина першого десятиріччя ХХІ ст.) була актуальною, адже, під таким ракурсом організація індивідуалізації трудового навчання учнів цієї вікової категорії ще не проводилась.

Автор дисертаційного проекту пропонував вводити сегменти шкільного курсу інформатики у трудове навчання і на цій основі проводити організацію індивідуалізації трудового навчання учнів 8–9 класів, які, як відомо, навчаються на базі проектно-технологічної системи навчання. При цьому, саме засоби інформаційних технологій й повинні були враховувати індивідуальні особливості учнів 8–9 класів. Автор дисертаційного дослідження конкретизував технічні процедури проведення діагностування навчальних досягнень учнів за допомогою комп'ютерного тестування. Таким чином завдання

диференціації трудового навчання він пропонував реалізовувати засобами комп'ютерної програми «Інженер».

У тексті дисертації зазначається, що використання комп'ютерної техніки у трудовому навчанні учнів здатне перетворитись на дієвий засіб, на основі якого вчитель зможе досягти реалізації завдання організації індивідуалізованого трудового навчання. Зрозуміло, аби досягти цього, вчитель також має володіти спеціальною та методичною підготовкою.

Звертає увагу дослідник і на відповідні педагогічні умови, що дозволяють успішно використовувати комп'ютерні технології для індивідуалізації трудового навчання. До них було віднесено: використання міжпредметних зв'язків між трудовими навчанням та шкільним курсом інформатики, а також іншими дисциплінами; наявність комп'ютерної техніки, програмно-педагогічного забезпечення та відповідних периферійних пристроїв у навчальному закладі; діагностика індивідуальних особливостей учнів; уміння і навички роботи учнів і вчителів із комп'ютерною технікою. При цьому, базовою умовою досягнення запланованих результатів навчання І. Цідило визначає використання програмного засобу «Інженер». Дослідник виходить із того, що цей засіб створювався для врахування проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання та містить у собі такі інструментальні можливості, які дозволяють вчителю трудового навчання працювати із ним маючи у своєму розпорядженні мінімальні обсяги професійних знань із комп'ютерної техніки та програмування (Цідило, 2006: 20).

В. Кондратюк, розглядаючи проблему формування професійних знань та умінь майбутніх учителів трудового навчання засобами інформаційних технологій встановив, що учні, працюючи у комп'ютерному середовищі та розв'язуючи відповідні навчальні завдання, працюючи із текстами та графікою – можуть отримувати навички самостійної роботи, самоосвіти і комунікації. При цьому, ІКТ інтенсифікують процес навчання, стають причиною створення таких методик, які орієнтуються на розвиток особистості учнів. Водночас, ІКТ формують теоретичне, творче та модульно-рефлексивне мислення школярів. Причиною цього є той факт, що комп'ютерна візуалізація навчальної інформації здатна позитивно впливати на формування уявлень, які й формують образне мислення (Кондратюк, 2007: 24, 25).

У сучасній науково-методичній літературі звертається увага на те, що ІКТ в умовах трудового навчання доцільно використовувати для проведення різних форм діагностування навчально-пізнавальних досягнень учнів. Так само і в дисертаційних дослідженнях ця проблема знайшла відповідного відображення. Так, В.Бербец розглядає її на прикладі організації навчання учнів 5–9 класів у контексті проектно-технологічної діяльності. Автор дисертаційного дослідження пропонує вводити в цю систему організації трудового навчання інформаційні технології. В.Бербец наголошує на тому, що ІКТ дозволяють вчителю точно, об'єктивно та оперативно проводити вимірювальний процес та здійснювати відповідні реагування на усіх етапах проектно-технологічної діяльності школярів, у тому числі й аналіз, прогнозування, коригування та загалом і управління навчальним процесом. При цьому, В.Бербец наголошує на певних негативних аспектах застосування ІКТ, до яких відносить недостатню якість тестових завдань, можливість несанкціонованого доступу до локальних мереж. Проте, використання ІКТ в умовах проектно-технологічної діяльності учнів зазначеної вікової групи здатне призвести до збільшення рівнів як оперативності так і об'єктивності проведених процедур контролю навчальних досягнень учнів. Також В. Бербец стверджує, що застосування ІКТ впливає на позитивну мотивацію школярів вивчати трудове навчання, у них формуються навички самоконтролю та самооцінки, а тому, сам навчальний процес проводиться на основі педагогічних принципів індивідуалізації та диференціації (Бербец, 2005: 20).

А. Терещук, розглядаючи проблему технологічної підготовки учнів старшої школи до змістово-процесуальних ліній навчальної програми із курсу «Технології» 10 – 11 класи», відносить також й ІКТ – як основу процесу розвитку та функціонування сучасних технологій,

виробничих систем та комплексів. На його думку, ІКТ найбільш повно можуть бути використані під час пошуку інформації і конструювання інформації, презентації проекту та його результатів. На базі визначених змістових ліній навчальної програми та проведення відповідної теоретичної і дослідної роботи, автор дисертації одним із завдань вважає необхідність оволодіння старшокласниками вміннями практичного використання ІКТ. Самі ж ІКТ він вважає фундаментальним освітнім об'єктом, змістом проектних технологій. Формування є інформаційно-комунікаційних компетентностей є основними складовими методичної системи проектно-технологічної діяльності старшокласників у змісті технологічної їх підготовки (Терещук, 2013: 38).

Висновки. Отже, незважаючи на те, що в сучасній загальноосвітній школі відбувається активне впровадження ІКТ, а саме: поширюється вже отриманий позитивний досвід використання як педагогічних програмних засобів, так і інформаційних технологій у загальноосвітніх курсах; учителі опановують комп'ютерну грамотність; з'являється так звана «синтетична методика», тобто змінена традиційна методика, що увібрала фрагменти інформаційної технології (Торубара, 2009: 5). Але усе ж до повного розв'язання цієї науково-педагогічної проблеми ще далеко.

Проведений нами аналіз змісту проблеми використання ІКТ у трудовій підготовці школярів дозволяє стверджувати, що вона таки стала предметом дисертаційних досліджень. Водночас, специфіка спеціального предмета цих кваліфікаційних робіт, надмірне зосередження уваги у них винятково на окремих аспектах практичного використання ІКТ у навчальному процесі усе ж не сприяло створенню відповідного цілісного науково-педагогічного продукту, необхідного сучасній школі. Об'єктивно, ці праці не можуть бути використані у системному вигляді у практиці викладання трудового навчання, адже їх автори звертають увагу винятково на окремі вікові групи школярів та формування відповідних компетентностей. Саме ж використання ІКТ зводяться до окремих аспектів графічної підготовки школярів, застосування процедур демонстрацій, імітування, моделювання й конструювання, умінь працювати із інформаційними потоками, проведення самостійних форм роботи, оцінювання та діагностики навчально-пізнавальних результатів діяльності учнів. Тому доводиться констатувати той факт, що й на сьогодні на рівні дисертаційних робіт є відсутніми системні наукові дослідження використання ІКТ у трудовому навчанні.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Бербец В. Методика діагностування навчальних досягнень учнів 5–9 класів на уроках трудового навчання. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання. К., 2005. 20 с.

Ващук О.В. Активізація пізнавальної діяльності учнів 5–7 класів у процесі самостійної роботи на уроках трудового навчання засобами нових інформаційних технологій. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання. Київ, 2001. 256 с.

Жалдак М.І., Морзе Н.В., Науменко Г.Г., Рамський Ю.С. Двадцять п'ять років інформатики в школі: проблеми і перспективи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Вип. 7. 2009. С. 3–5.

Кондратюк В.Д. Формування професійних знань та умінь майбутніх учителів трудового навчання засобами інформаційних технологій. Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця. 2007. 218 с.

Крутько О.М. Проблеми застосування технічних засобів навчання у вітчизняних періодичних фахових виданнях (друга половина ХХ століття). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат педагогічних наук. Сп.: 13.00.01: загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2012. 260 с.

Петрицин І.О. Формування у старшокласників техніко-конструкторських знань і умінь засобами нових інформаційних технологій (НІТ). Автореферат дисертації на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Київ, 2002. 25 с.

Терещук А.І. Теорія і методика технологічної підготовки учнів старшої загальноосвітньої школи. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій. Київ, 2013. 38 с.

Торубара О.М. Формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до використання інформаційних технологій. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.04: теорія і методика професійної освіти. Київ, 2009. 35 с.

Цідило І.М. Дидактичні умови індивідуалізації трудового навчання учнів 8–9 класів засобами інформаційних технологій: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Київ, 2006. 21 с.

REFERENCES

Berbets V. (2005). *Metodyka diahnostuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv 5–9 klasiv na urokakh trudovoho navchannia*. [Methods of diagnosing the academic achievements of students in grades 5-9 in the lessons of labor training]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02 – teoriia i metodyka trudovoho navchannia. [Abstract of the dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences: 13.00.02 – Theory and methods of labor education]. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].

Vashchuk O.V. (2001). *Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti uchniv 5–7 klasiv u protsesi samostiinoi roboty na urokakh trudovoho navchannia zasobamy novykh informatsiinykh tekhnolohii*. [Activation of cognitive activity of students of 5–7 grades in the process of independent work in the lessons of labor training by means of new information technologies]. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 – teoriia i metodyka trudovoho navchannia. [Dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.02 – theory and methods of labor training]. Kyiv. 256 p. [in Ukrainian].

Zhaldak M.I., Morze N.V., Naumenko H.H., Ramskyi Yu.S. (2009). *Dvadsiat piat roktiv informatyky v shkoli: problemy i perspektyvy*. [Twenty-five years of computer science at school: problems and prospects]. *Kompiuter u shkoli ta simi*. [Computer at school and family]. Vyp. 7. P. 3-5. [in Ukrainian].

Kondratiuk V.D. (2007). *Formuvannia profesiinykh znan ta umin maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia zasobamy informatsiinykh tekhnolohii*. [Formation of professional knowledge and skills of future teachers of labor training by means of information technologies]. Dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. [Dis. ... dr. ped. sciences: 13.00.04 – theory and methods of vocational education]. Vinnytsia. 218 p. [in Ukrainian].

Krutko O.M. (2012). *Problemi zastosuvannya tehnicnih zasobiv navchannia u vitchiznyanih periodichnih fahovih vidannyah (druga polovina HH stolittya)*. [Problems of using technical aids in domestic periodicals (second half of the 29th century)]. *Disertaciya na zdobuttia naukovooho stupenya kandidat pedagogichnih nauk*. Sp.: 13.00.01: zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiki. [Dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.01: general pedagogy and history of pedagogy]. Lugansk. 260 p. [in Ukrainian].

Petrytsyn I.O. (2002). *Formuvannia u starshoklasnykiv tekhniko-konstruktorskykh znan i vmin zasobamy novykh informatsiinykh tekhnolohii (NIT)*. [Formation of technical and design knowledge and skills of high school students by means of new information technologies (NIT)]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02 – teoriia ta metodyka trudovoho navchannia. [Abstract of the dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences: 13.00.02 – Theory and methods of labor education]. Kyiv. 25 p. [in Ukrainian].

Tereshhuk A.I. (2013). *Teoriya i metodyka texnologichnoyi pidgotovky uchniv starshoyi zagalnoosvitnoyi shkoly*. [Theory and methods of technological training of students of senior

secondary school]. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoogo stupenya doktora pedagogichnykh nauk: 13.00.02 – teoriya ta metodyka navchannya texnologij. Kyiv. 38 p. [in Ukrainian].

Torubara O.M. (2009). Formuvannya hotovnosti u maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannya do vykorystannya informatsiinykh tekhnolohii. [Formation of readiness of future teachers of labor training to use information technologies]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoogo stupenya doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04: teoriia i metodyka profesiinoi osvity. [Abstract of the dissertation for the degree of doctor of pedagogical sciences: 13.00.04: theory and methods of professional education]. Kyiv. 35 p. [in Ukrainian].

Tsidylo I.M. (2006). Dydaktychni umovy individualizatsii trudovoho navchannya uchniv 8–9 klasiv zasobamy informatsiinykh tekhnolohii. [Didactic conditions for the individualization of labor training of students of grades 8-9 by means of information technologies]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoogo stupenya kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02 – teoriia ta metodyka trudovoho navchannya. [Abstract of the dissertation for the degree of doctor of pedagogical sciences: 13.00.02: Theory and methods of labor education]. Kyiv. 21 p. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Поява та активний розвиток комп'ютерної техніки та відповідних програм її функціонування, інформаційна революція – призвели до об'єктивної необхідності застосування всього арсеналу потужних технічних засобів у трудовій підготовці учнів. Сучасна комп'ютерна техніка перетворилась на дієвий інструмент подолання суперечностей між суспільними запитами до викладання шкільного курсу трудового навчання та реальним станом його матеріально-технічного забезпечення. Проблема практичного застосування ІКТ у трудовій підготовці не обійшла своєю увагою авторів, які здійснювали підготовку дисертаційних проєктів як кандидатського, так і докторського рівнів. Проте специфіка цих кваліфікаційних праць доволі часто призводила до обмеження спеціального предмета досліджень, що не завжди дозволяло здійснення їх проведення та експериментальну перевірку на системному рівні. Те ж саме стосується і визначення вікових меж школярів на яких і спрямовувались певні методичні рекомендації авторів дисертаційних робіт. Також і дослідження лише окремих аспектів цієї проблеми не сприяло їх реальному практичному застосуванню у навчальному процесі. Тому, результати цих специфічних наукових досліджень не завжди адекватні тим викликам, в яких перебуває система трудової підготовки школярів. Спеціальним предметом відомих дисертаційних праць визначається самостійна робота учнів, проведення діагностування результатів навчально-пізнавальної роботи, індивідуалізація навчання тощо. Доводиться констатувати, що вузькість спеціального предмета цих досліджень кандидатського рівня, зосередження уваги її авторів лише на окремих аспектах запровадження ІКТ у навчальний процес, так і не дозволило створити цілісний педагогічний продукт, без сумніву, так потрібний школі. Власне, самі дисертаційні продукти призначалися лише окремим класам та фрагментам трудової підготовки школярів, що не дає можливості підійти до їх практичного використання на основі дидактичного принципу наступності. Водночас, все ще відсутні комплексні наукові дослідження використання ІКТ у трудовому навчанні – як цілісної й логічно завершеної дидактичної системи, обумовленої цілями й завданнями сучасного освітнього процесу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, дисертаційні дослідження, трудове навчання, самостійна робота, демонстрація, імітація, інформаційні бази даних.